

הפרידה מהסוכה

מסכת סוכה דף מח עמוד א – איזה שינוי עושים בסוכה

משנה. סוכה שבעה, כיצד? ¹ גמר מלאכול - לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג. ²

גמרא. ... אין לו מקום להוריד כליו, מהו? ³ - רב חייא בר רב אמר: פוחת בה ארבעה. ⁴ ורבי יהושע בן לוי אמר: מדליק בה את הנר. ... דמעיל בה מאני מיכלא. ⁵

וְלֹא פְּלִיגִי: הָא לָן וְהָא לָהּ. ⁶

ירושלמי סוכה ד ח, ברכות ו ו - פסילה ואפילו קידוש לכתחילה

¹ בתחילת פרק ד של מסכת סוכה נותנת המשנה קצבה לכל מצוות החג: "לולב וערבה ששה ושבעה, ההלל והשמחה שמונה, סוכה וניסוך המים שבעה, והחליל חמשה וששה". בהמשך היא מבארת ומרחיבה על כל מצווה ומצווה מדוע נהגת כך וכך ימים (השוני בימים בא בד"כ בגלל השבת שבה מצוות מסוימות נדחות). כך מגיעה המשנה להסביר גם את "סוכה שבעה", ובעקבותיה הגמרא, אבל אין המשנה באה להסביר מדוע וכיצד נהגת מצוות סוכה שבעה ימים, בדומה להסברים לגבי מצוות אחרות בפרק זה, שהרי כתוב בתורה: "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג מב), רק להסביר מה קורה עם תום שבעת ימי החג. כיצד מסתיימים שבעת ימי מצוות הסוכה וכיצד נפרדים (או לא נפרדים) ממנה.

² ראו פירוש רש"י למשנה זו (בגמרא מח ע"א): "לא יתיר את סוכתו - לא יתיר אגדים שלה לסותרה, דהא כל היום חובתה לישן ולשנון, ואי אקלע ליה סעודתא - אכיל לה בגווה (אם תזדמן לו עוד סעודה עד סוף היום, יאכל אותה בתוכה). אבל מוריד הוא את הכלים - ואת המצעות שנשתמש בהן בתוכה ... מפני כבוד יום טוב - שמראה כמכין עצמו לקראתו, למקום שיסעוד שם הלילה". ויש אומרים שהתרת הסוכה טרם מיצוי זמנה כל שבעה ימי החג, נראית כביזוי מצווה (ראו עיונים על הדף בשטיינזלץ).

³ ראו רש"י שגרס כאן "מא" ולא "מה" ומפרש: "מאי - מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים", ואגב אורחא אנחנו מבינים כעת שיש כאן גם עניין של איסור בל תוסיף (ראו מחלוקת אב"י ורבא בנושא זה בגמרא ראש השנה כח ע"ב, מובא בדברינו [לא תוסיף ולא תגרע - במדרש](#) בפרשת ראה). המשנה בפשטות לא מתייחסת לדין בל תוסיף ובה רק לומר איך 'מתארגנים' במעבר העדין בין הושענה רבה ושמיני עצרת: כיצד ראוי להיפרד מהסוכה. העברת הכלים חזרה לבית, שהמשנה מבקשת לעשות, הוא "מפני כבוד יום טוב האחרון" - הספקת או לא הספקת, תעשה שמיני עצרת בבית, כי נפרדת מהסוכה שמצוותה שבעה. משאלת הגמרא מה קורה אם לא הספיק להעביר את הכלים לבית, משתמע שמדובר גם בשאלה אם אפשר לשבת בסוכה בשמיני עצרת. וכך משתמע גם בהמשך הדיון בבבלי ובירושלמי.

⁴ שאלת הגמרא שאין לו מקום בבית לסדר שם את הכלים נראית קצת תמוהה, שהרי מאין הגיעו הכלים ערב החג? ולאן הם יחזרו בסופו של דבר כשיפרק את הסוכה אחרי החג? נראה שמדובר בצירוף של מקום זמני. משאירים את הכלים בסוכה עד הרגע האחרון, שזהו כבוד חג הסוכות (ובניגוד ללולב ששומטים מיד, ועוד שהרי זה כבוד יום הושענא רבה) וברגע האחרון צריך לפנות את הכלים למקומם הטבעי בבית, לכבוד שמיני עצרת. ראו פירוש שטיינזלץ: "שאינו יכול לסדר הכל בדירתו בו ביום וחייב להמשיך לאכול בסוכה". להכניס את הכלים לסוכה ערב החג היה מספיק זמן, (מותר גם להוסיף במהלך החג) אבל לפנות בזמן קצר ולשים כל כלי במקומו אין זמן. ולשים את הכל במקום זמני ומרוכז, איננו רוצה ואין זה כבוד החג. תשובת רב חייא בר רב היא שמסלק (פוחת, פותח?) ארבעה טפחים מהסכך (ראו רש"י) ויש אומרים מהדופן (ראו עיונים בשטיינזלץ) ובכך פוסל את הסוכה. ההיכר של פחות הסכך בא במקום ההיכר של פינוי הכלים. האם אפשר אם כך גם לשבת בסוכה בשמיני עצרת (גם כשהכלים עדיין בה)? ואגב, ראו ברמב"ם ולהלן בשולחן ערוך "פוחת ארבעה על ארבעה", כנראה כדי שיהיה ניכר משום שמעצם הדין מספיק פחות (שלושה טפחים רווח בסכך פוסלים את הסוכה).

⁵ ר' יהושע בן לוי מציע פתרון אחר ל"בעיית הכלים" וממילא כיצד ניתן גם להשתמש בסוכה בשמיני עצרת ושלא ייראה כמוסיף על חג הסוכות - לשים בה נר שהוא דבר שאסור (בסוכה קטנה) בחג משום הריח הלא נעים, או משום חשש שריפה - ראו רש"י שמפנה לגמרא סוכה כט ע"א, וראשונים שמובאים בפירוש שטיינזלץ על הדף. בהמשך, מציעה הגמרא את הפתרון של "מעיל בה מאני מיכלא", היינו להכניס שם כלי אוכל שהשתמשו בהם ("שהם מפויחים מהאש", שטיינזלץ) - כלים שבד"כ אחרי שאכלו מהם מוציאים מהסוכה - לא הכלים המהודרים שהמשנה הזכירה. מה שחשוב לעניינינו שבניגוד למשנה שאומרת שלא להתיר (לפסול את הסוכה) ולהיפרד ממנה פיסית, ולהסתפק בהורדת הכלים והמצעות הנאים שהוכנסו לסוכה בערב החג (סוכה כח ע"ב), מציעה הגמרא פתרון הפוך: שיפסול את הסוכה ממש לפני כניסת חג שמיני עצרת ויוכל להשתמש בה בחג. ולגבי חשש בל תוסיף בשימוש בסוכה בשמיני עצרת, ראו מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב, שהוא מחלוקת אב"י ורבא, ולפי שיטת רבא אין כל חשש. ראו דברינו [לא תוסיף ולא תגרע](#) בפרשת ראה. אבל בפוסקים נראה שיש חשש בל תוסיף (ראו הערה 3).

⁶ הגמרא מפרשת בין שתי ההצעות מה לעשות אם אין זמן לפנות את הכלים כהצעת המשנה: העצה של ר' חייא בר רב לפסול (לפחות) את הסוכה, מתאימה לבני ארץ ישראל שאצלם בוודאי הוא שמיני עצרת וחג הסוכות עבר (ואם כך, אולי גם ישבו בסוכה עם הכלים הנאים), בעוד שעצתו של ר' יהושע בן לוי לא לפסול ממש את הסוכה אלא להכניס בה דברים שמראים ששוב אין זו הסוכה החביבה של שבעת ימי החג, מתאימה יותר לבני חו"ל שעדיין חייבים מספק בסוכה בשמיני שמא הוא שביעי. עניין זה מביא אותנו לנושא המורכב של שמיני עצרת בחו"ל שהוא ספק שביעי של סוכות: איפה אוכלים ואיפה עושים קידוש ואם מברכים לישיב בסוכה (ראו סוכה מז ע"א) - נושא שלא ניכנס אליו בדף זה.

תמן תנינן: "סוכה שבעה, כיצד? גמר מלוכל (מלאכול) לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום טוב האחרון".⁷ רבי אבא בר כהנא, רב חייא בר אשי בשם רב: צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום.⁸ רבי יהושע בן לוי אמר: צריך לקדש בתוך ביתו.⁹

רבי יעקב בר אחא בשם שמואל: קידש בבית זה ונמלך לוכל בבית אחר, צריך לקדש.¹⁰ רבי אחא רבי חנינא בשם ר' הושעיה: מי שסוכתו עריבה עליו, מקדש לילי יום טוב האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו.¹¹ אמר רבי אבון: ולא פליגינן. מה דאמר רב - בשלא היה בדעתו לאכול בבית אחד. מה דאמר שמואל - בשהיה בדעתו לאכול בבית אחד.¹² אמר רבי מנא: אתיא דשמואל כרבי חייא, ודרבי הושעיה כרבי יהושע בן לוי.¹³

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסקא כח - ביום השמיני עצרת

סוכה שבעה כיצד? גמר מליכל, לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום טוב האחרון. ר' אבא בר כהנא רב חייא בר אשי בשם רב: צריך לפסול את סוכתו מבעוד יום. אמר ר' יהושע בן לוי צריך אדם לקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו. ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל אמר: קידש בבית הזה ונמלך לאכול בבית אחר, צריך לקדש פעם שנייה. ר' אחא ר' חננא בשם ר' הושעיה: מי שסוכתו עריבה עליו הרי זה מקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו, ואינו צריך לקדש פעם שנייה.¹⁴

⁷ עד כאן שוב המשנה, אך שים לב להבדלי הנוסח הקלים בין המשנה בבבלי למשנה בירושלמי. לא "מפני", אלא "בשביל".
⁸ מפרש פני משה: "אם רוצה הוא לסעוד בסוכה גם בלילי י"ט האחרון, אז צריך הוא לפסול את הסוכה מבעוד יום ולעשות בה איזה דבר הפוסלה, כדי שלא יהא נראה כמוסיף ויושב בסוכה בשמיני עצרת". וכן הוא בפירוש קרבן העדה: "צריך אדם - הרוצה לאכול אף בשמיני עצרת בסוכה, לפחת מקום ד' על ד' בסוכתו שיהא ניכר שאינו מוסיף על המצוה לישוב בסוכה שמונה ימים". היינו, אין זו דרישה קטגורית לפסול את הסוכה (שמא יתחרט וירצה לשבת בה בשמיני עצרת או שמישהו ישב בה בלי משים), אלא מותנית בכוונה מראש להשתמש בסוכה בשמיני עצרת. המשנה שאומרת "לא יתיר את סוכתו" היא במקרה הפשוט שאדם עובר בשמיני עצרת לבית ומשתמש בסוכה עד הרגע האחרון. באים האמוראים ומעלים את האפשרות שהאדם ירצה להמשיך לשבת בסוכה גם בשמיני ("עריבת הסוכה" להלן) ומציעים לה פתרון - בפסילת הסוכה "מבעוד יום". למרות ששיטת הבבלי שפסילת הסוכה נובעת מאי היכולת להספיק להוריד את הכלים ולפנותם לבית, שהוא מזכיר בתחונה, ניתן אולי לאחד את שיטת ר' אבא בר כהנא בירושלמי ור' חייא בר רב בבבלי: הצורך לפסול או לפחת את הסוכה נובע מהרצון להשתמש בה. יחליט האדם שהוא סועד בבית בשמיני עצרת, אין צורך לפסול את הסוכה (אבל יעשה כל מאמץ להוריד את הכלים). יחליט שהוא רוצה להישאר בסוכה (או שלא הספיק להוריד את הכלים הנאים, לשיטת הבבלי) - יפחת את הסוכה ויאכל את סעודת שמיני עצרת בה. כך נשאר המשנה: "לא יתיר את סוכתו" במקומה - במקרה שאין רצונו להשתמש בסוכה ביום השמיני. אבל לגבי פינוי הכלים עצמם, נראה בפשטות מהמשנה שאין זה סוג של 'פסילה', אלא כיבוד חג שמיני עצרת ועשיית 'היכרא' בין חג לחג.

⁹ לכאורה, ר' יהושע בן לוי ממשיך את הקו של ר' אבא בר כהנא ואומר שבנוסף לפסילת הסוכה, צריך מי שרוצה לשבת בסוכה בשמיני עצרת, להקפיד לעשות את הקידוש בבית: "משום שהוא מזכיר בקידוש, את יום שמיני עצרת זה ואינו שייך לסוכה" (פירוש פני משה). אך פירוש קרבן העדה מסביר שעצם הקידוש בבית מספיק: "צריך לקדש בתוך ביתו. ואיכא היכרא שאינו מוסיף ואין צריך לפחותה" - כולל, כך נראה, אם נשאר הכלים הנאים בסוכה. בכל מקרה, קידוש שמיני עצרת הוא בבית ולתחילה! ואם נסכם עד כאן, נראה שאפשר להשוות, לדינא לפחות, את הירושלמי עם הבבלי ואת שניהם, עם המשנה. בעשייה זו או אחרת (הורדת כלים, פיוחת הסוכה וקידוש בבית בשיטה המרבית, או מספיק קידוש בבית בשיטה המזערית), ניתן לשבת בסוכה בשמיני עצרת. בכך אגב עולה שוב בעקפין המקרה המורכב של שמיני עצרת בחו"ל, שם מספק שזה עדיין יום השביעי של סוכות, יש חיוב לשבת בסוכה. ראו שוב ההפניה לגמרא סוכה בבבלי מו"ב-מז"א: "שמיני ספק שביעי - שביעי לסוכה ושמיני לברכה" והדיון שם לגבי הקידוש, הישיבה בסוכה כולל אם לברך על לישוב בסוכה. ואנחנו מתמקדים בדיון של ארץ ישראל.

¹⁰ ובנוסח הפסיקתא דלהלן הוא מוסיף: "צריך לקדש פעם שנייה". כאן משלב התלמוד לתוך הדיון את הדיון של "קידוש במקום סעודה". עצתן ר' יהושע בן לוי, יאמר לו רבי יעקב בר אחא בשם שמואל, שיקדש בבית ויאכל בסוכה, היא טובה, אך בתנאי שיחזור ויקדש בסוכה (קידוש של שמיני עצרת כמובן), שהרי "אין קידוש אלא במקום סעודה". ואפשר שאם נחבר את שיטת רבי יעקב בר אחא עם השיטה שצריך לפסול את הסוכה ולעשות היכר ממשי, נקבל שאפשר לעשות לכתחילה את הקידוש של שמיני עצרת ולאכול את הסעודה בסוכה שממילא כבר איננה סוכה כהלכה.

¹¹ ובנוסח הפסיקתא דלהלן מסיים כאן: "... ואינו צריך לקדש פעם שנייה" ואין כאן בעיה של קידוש במקום סעודה משום שמראש כך הייתה בדעתו. שיטת ר' אחא ר' חנינא ממשיכה ישירות את שיטת ר' יהושע בן לוי (כפי הסבר קרבן העדה לעיל). אין צורך לפסול ואין צורך לפחת וגם לא להעביר את הכלים (לצורך המשך הישיבה בסוכה). אפשר להמשיך לשבת בסוכה גם בשמיני עצרת (מי שעריבה עליו סוכתו, לא מי שסובל ...) וכל מה שצריך לעשות הוא לקיים את הקידוש בבית, כדי שיהיה היכר ברור שאנחנו בשמיני עצרת, ואח"כ לחזור ולאכול את סעודת החג בסוכה (וגם לשבת שם וללמוד תורה ולישון מן הסתם), בלי שום חשש של בל תוסיף ובלו שום בעיה של קידוש במקום סעודה. סוף דבר, נראה שלירושלמי יש דרך אחרת לגמרי מהבבלי. ומה יעשו ר' אחא ור' חנינא עם המשנה ממנה ניתן ללמוד שסעודת שמיני עצרת צריכה להיות בבית לשם כך פונו ממנה הכלים הנאים? אולי יפתרו אותה בשיטה הקלאסית של "אוקימתא". המשנה מדברת על "סתם אדם" ולא על מי שסוכתו עריבה עליו.

¹² שיטת רב (או ר' הושעיה בנוסחאות אחרות) שאפשר לקדש בבית ולאכול בסוכה היא במקרה שמראש חשב לא לאכול דווקא בבית אחד. ושיטת שמואל שדורש לחזור ולקדש בסוכה היא במקרה של מי שלכתחילה חשב רק לסעוד בבית.

¹³ שמואל שאומר שצריך לקדש במקום סעודה הולך בשיטת ר' חייא בר אשי שצריך לפסול מראש את הסוכה. בעוד שר' הושעיה שמתיר לקדש בבית ולאכול בסוכה בלי צורך לחזור ולקדש, הוא כשיטת ר' יהושע בן לוי שהקידוש בבית הוא היכר מספיק על מנת לאפשר אכילת סעודת שמיני עצרת בסוכה.

¹⁴ נוסח הירושלמי מצוי בפסיקתא דרב כהנא זו ובפסיקתא רבתי הוספה א פרשה ד - ביום השמיני, בהבדלים קלים ביותר, כגון הדגש על קידוש פעם שנייה בדברי ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל ("ואינו צריך לקדש פעם שנייה", בדברי ר' אחא ר' חנינא). ולא הבאנו חזרה זו אלא להראות דוגמא טובה לקשר בין הפסיקתאות והתלמוד הירושלמי.

ילקוט שמעוני פרשת פנחס רמז תשפב

הלכה: אדם מישראל מהו שיהא לו מותר לאכול בסוכתו ביום השמיני? ¹⁵ כך שנו חכמים: "אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום האחרון". ¹⁶

א"ר יהושע בן לוי: צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני שכבר אמרה תורה: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ולא שמונת ימים. ¹⁷ ואם היתה סוכתו עריבה עליו, היאך יעשה? א"ר הושעיה: נכנס ומקדש בתוך ביתו, ונכנס ואוכל בתוך סוכתו. דבר אחר: צריך לפוסלה מבעוד יום. וכיצד הוא פוסלה, מעביר חרות אחת הימנה והוא פוסלה. ¹⁸ ולמה הטריחה עליו התורה שיכנס בתוך ביתו ביום השמיני? שרגל בפני עצמו. ¹⁹

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרסו סעיף א

אע"פ שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית, לא יסתור סוכתו. אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה, ומתקן את הבית לכבוד יו"ט האחרון. ואם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף. ואם הוצרך לסעוד בשאר היום, צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה. ²⁰

ספר כלבו סימן עא – תפילת עורו של ליתן

גמר מלאכול ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותו. ²¹ אין לו מקום להוריד את כליו, אם היתה קטנה, מכניס בה מנורה. ואם היתה גדולה מכניס בה קערות וקדרות וכיוצא בהן, כדי להכיר בה שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה. ומפני שהוא יו"ט, אינו יכול לפחות בה ולפסלה. והר"ם היה נוהג בליל מוצאי סוכות לעלות לסוכה ונוטל רשות ממנה ואומר: יהי רצון שנזכה לשנה הבאה לישוב בסוכה של ליתן. ²²

¹⁵ פתיחה שאלתית זו מבהירה באופן ברור למדי, שהנושא הוא השימוש בסוכה ביום השמיני, לא כבוד שמיני עצרת. ¹⁶ עד כאן דברי המשנה שכבר ראינו לעיל. אבל שימו לב שילקוט שמעוני לא מביא את הקטע הראשון במשנה: "גמר מלאכול - לא יתיר את סוכתו" ומתמקד בקטע השני: "אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום האחרון". דרשן זה כבר מודע לפתרונות לפיהם כס מתירים את הסוכה במצבים מסוימים. ומה בסוף התשובה לשאלה שנשאלה האם מותר לאכול בסוכה ביום השמיני? בפשטות, נראה שהתשובה היא שמותר ובתנאי שיפנה את הכלים לבית. אבל ניתן גם להבין ההפך, פינוי הכלים לבית פירושו פרידה מהסוכה! אדם יושב אצל כליו.

¹⁷ ר' יהושע בן לוי שבמקורות לעיל מוצא פתרון לשימוש בסוכה ביום השמיני כגון הדלקת נר, מציג כאן תשובה קטגורית שאין לשבת בסוכה בשמיני עצרת: צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני. נוטשים את הסוכה וחוזרים לבית ואין לשבת בסוכה בשמיני עצרת. האדם נמשך אחרי כליו - באשר הם, שם גם הוא. נראה שדרשן זה לקח את דברי ר' יהושע בן לוי בירושלמי: "צריך (האדם) לקדש בתוך ביתו" לכיוון הפוך ממה שראינו לעיל: יש לעשות חיתוך חד וברור בין סוכות לשמיני עצרת, עם או בלי הנימוק של בל תוסיף. האם ילקוט שמעוני מציג כאן דעה שונה הן מהירושלמי והן מהבבלי, אולי בעקבות הפסיקה והמנהג שהתפשט בינתיים שלא לשבת בסוכה בשמיני (בארץ ישראל)?

¹⁸ כאן נראה שמתהפך הגלגל, וקבלנו את שיטת ר' יהושע בן לוי בירושלמי לעיל, בהצעה (ראש הערה 9 לעיל) שהוא ממשיך את הקו של ר' אבא בר כהנא ואומר שבנוסף לפסילת הסוכה, צריך מי שרוצה לשבת בסוכה בשמיני עצרת, להקפיד לעשות את הקידוש בבית, ויש מצב של ישיבה בסוכה בשמיני עצרת.

¹⁹ וכאן מתהפך הגלגל חזרה וחוזרנו לדעה הראשונה לעיל (הערה 17). ואפרופו הטרחה לחזור לשבת בבית, ראו דברינו [סוכות ויציאת מצרים](#) שהתורה מטריחה את האדם לצאת לסוכה דווקא בסתיו שמתחילים גשמים ולא באביב (מועד יציאת מצרים) וכעת הטרחה היא לחזור לבית ... לאדם נח תמיד היכן שהוא כבר נמצא. סוף דבר, נראה שמלקט ילקוט שמעוני בוחר להביא כאן מגוון דעות ובוודאי לא לקבוע הלכה.

²⁰ עד כאן הדין בארץ ישראל. "ובחוצה לארץ, שצריך לישוב בה בשמיני, גמר מלאכול ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותם ממנה. ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יו"ט. ומה יעשה להיכרא? אם היתה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, יניחנו בה; ואם היא גדולה, שמותר להניח בה הנר, מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם, כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה". וכן הוא ברמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ו הלכות יא-יד. הכל בשיטת הבבלי ואין זכר לירושלמי. אין דין עריבת סוכה ובודאי לא בלי לפסול אותה. אין גם דין פסילת סוכה על מנת לתכחילה לאכול בשמיני עצרת בסוכה - "לא יסתור סוכתו" כדברי המשנה! רק במקרה שאין לו לאן לפנות את הכלים כשיטת הבבלי. והיות שזה מן הסתם לא קיים ותמיד נמצא מקום לכלים, או שיש כלים כפולים, בטלה למעשה הישיבה בסוכה בשמיני עצרת (חוץ מדין חוץ לארץ). אין פסילת סוכה ויש הקפדה על פרידה מן הסוכה ועל חשש שמא ייראה כמוסיף. ולא באנו כמובן לפסוק הלכה בפרט לא לבני חו"ל שם דין שמיני עצרת הוא מסובך ביותר ויש בו הרבה מאד מנהגים!

²¹ שים לב שספר כלבו מדבר על חוץ לארץ, שם הבעיה היא במעבר מהיום השמיני לתשיעי. מפנים את הכלים מהסוכה בסוף היום השמיני (שמיני עצרת בחוץ לארץ) לכבוד היום התשיעי הוא שמחת תורה בחו"ל. ועל לשבת בסוכה בתשיעי (ספק שמיני) לא דנים כלל. עיקר הדיון בספרות הפוסקים הוא כיצד נוהגים בני חו"ל ביום השמיני שהוא ספק שביעי, אך כפי שכבר אמרנו, לא באנו לדון הישיבה בסוכה ביום השמיני/שביעי שלהם שהוא נושא סבוך ומורכב ודי לנו בדיני ארץ ישראל.

²² ספר כלבו (ר' אהרן ב"ר יעקב הכהן, נרבונו בפרובנס המאה ה-14) הוא בין הראשונים שמזכיר את התפילה ביציאה מהסוכה ואת עניין סוכת עורו של ליתן. (הוא מביא זאת בשם הר"מ - ר' משה מצורף בעל הסמ"ק?). ובאנציקלופדיה תלמודית מובא ספר תשב"ץ קטן סימן קמח (ר' שמשון ב"ר צדוק, תלמיד מהר"ם מרוטנבורג, גרמניה מאה 13-14) כמקור למנהג זה: "ולעולם במוצאי סוכות הולך בסוכה ונוטל רשות ממנה ואומר: יהי רצון שנזכה בשנה הבאה לסוכה של ליתן". לעניין עורו של ליתן, ראו בהמשך דברינו. וענין נטילת רשות מהסוכה לא ירדנו לסוף העניין ולא מצאנו לו מקור.

מסכת בבא בתרא דף עה עמוד א – לעתיד לבוא

ואמר רבה א"ר יוחנן: עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן, שנאמר: "התמלא בסוכות עורו" (איוב מ לא).²³ זכה - עושין לו סוכה, לא זכה - עושין לו צלצל, שנאמר: "ובצלצל דגים ראשו" (שם); זכה - עושין לו צלצל, לא זכה - עושין לו ענק ...; זכה - עושין לו ענק, לא זכה - עושין לו קמיע ...; והשאר פורסו הקב"ה על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: "והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחד" (ישעיהו ס ג).²⁴

מדרש תנחומא (בובר) פרשת פינחס סימן יג²⁵

ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגוי' (במדבר כט לה). ילמדנו רבינו מהו לאכול בחג חוץ לסוכה? כך שנו רבותינו: "ר' אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב הראשון של חג בלבד".

ולמה התירו חכמים להיפטר מן הסוכה ביום טוב האחרון? אלא כל שבעת ימי החג היו מתפללין לטללים, ויום האחרון מתפללין על הגשמים, לכך נפטרים מן הסוכה, כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים.²⁶ ואעפ"כ,²⁷ יום טוב האחרון עולה לימות החג. למה? שכך כתיב: "עצרת תהיה לכם". והיתה ראויה להיות אחר החג ממישים ימים, כשם שעצרת אחר הפסח חמשים ימים. אלא אמר הקב"ה: חורף הוא, ואינן יכולים להניח בתייהם ולבוא לכאן. אלא, עד שהן אצלי יעשו עצרת, מניין? ממה שקראו בענין: "ביום השמיני עצרת".²⁸

חג שמח

מחלקי המים

מים אחרונים: חותני, הרב יוסף יהודה ריינר ע"ה, היה מסלק מעט מהסכך ברגע האחרון לפני כניסת חג שמיני עצרת על מנת לפסול אותה. וכשהיה אומר את תפילת הפרידה מן הסוכה בנוסח המופיע במחזורים: "... לישב בשנה הבאה בסוכת עורו של לויתן", הבעתי את דעתי שאין לנו להיחפז לסוכת עורו של לויתן ועוד לשנה הבאה, והצעתי לפניו את הנוסח הבא: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלוהי אבותינו שכשם שזכינו לישב בסוכה השתא, כן נזכה לישב ולקיים מצוות סוכה גם בשנה הבאה למועד הזה כעת חיה, פה היום כולנו חיים". וערב עליו נוסח זה כעריבת הסוכה. ראו נוסח [תפילת הפרידה מהסוכה](#) שהצענו.

²³ בתנ"ך שבידינו: "התמלא בשכות עורו ובצלצל דגים ראשו".

²⁴ זהו המקור בתלמוד למוטיב סוכת עורו של לויתן. ראו גם פסיקתא דרב כהנא נספחים ב - פרשה אחרת: "א"ר לוי: כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אף הקב"ה מושיבו בסוכתו של לויתן לעתיד לבא, שנאמר: התמלא בסוכו עורו וגו' (איוב מ: לא). את מוצא בשעה שבאו הייסורין על איוב היה עומד וקורא תיגר אחר מידת הדין ... א"ל הקב"ה: איוב, מה אתה עומד ואומר מי יתן ידעתי ואמצא? הרי עורו של לויתן שאני עתיד לעשות לצדיקים לעתיד לבא, אם מחסר אני מטלית אחת ממנו יש לי למלאה, שנאמר: התמלא בסוכות בעורו". וכן הוא בילקוט שמעוני תורה רמז תרנג: "כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה מושיבו בסוכתו של לויתן לעתיד לבא, שנאמר: התמלא בשוכות עורו". ובאוצר המדרשים (אייזנשטיין) פסיקתא עמוד 493: "כל מי שמקיים מצות סוכה, הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לעתיד לבא שנאמר התמלא בשוכות עורו ובצלצל דגים ראשו (איוב מ' ל"א), ובשעה שיהיו הצדיקים בסוכות עורו של לויתן יאמר הקב"ה כל מי שעשה מצות רגילות יבא ויאכל מראשו". ובכולם הנוסח הוא "לעתיד לבוא" ולא "בשנה הבאה". אי לכך, לא ברור מהיכן לקחו הראשונים את האיחול "לשנה הבאה"? לאן אנחנו ממחרים? אם נזכה, הרבה מצוות סוכה עוד לפנינו לפני שנגיע לעורו של לויתן.

²⁵ לאחר 'סגירת הגיליון' מצאנו מדרש זה שמחזיר אותנו לנושא המרכזי לעיל.

²⁶ ראו מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בתחילת מסכת תענית לגבי הזכרת גשמים בחג. ראו דברינו [מנהג קשירת הלולב במוצאי החג](#) וכן [תפילות לגשם במקרא](#) וכן [תפילות לגשם במדרש](#), בשמיני עצרת שמחת תורה.

²⁷ ציטוט המשנה במסכת סוכה פרק ב משנה ו. האם כל הדין לעיל תלוי במחלוקת ר' אליעזר וחכמים לגבי חובת האכילה בסוכה בשבעת ימי החג? במה עונה משנה זו על השאלה בה פתח המדרש? זאת ועוד, ראו בהמשך המשנה שם שיטת ר' אליעזר: "מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון ישרים בלילי יום טוב האחרון"! נראה שמדרש זה דורש דרישה והעמקה נוספים.

²⁸ ומה פירשו השאלה: "ולמה התירו חכמים להיפטר מן הסוכה ביום טוב האחרון?" לאור כל הנאמר לעיל, ויש לזכור שתנחומא הוא מדרש מאוחר, הינו מצפים למשפט: "למה ציוו חכמים להיפטר מן הסוכה"! וכי אילולי שהתירו חכמים, היה יושב עוד בסוכה גם בשמיני עצרת? האם לבני חו"ל מכוונים הדברים? הצעתנו היא לקרוא את המילה "התירו" בלשון המשנה שהוא להתיר את הסוכה או להשאירה מיותרת: "למה הותירו חכמים את הסוכה". ועכ"פ, למדנו מכאן את הקשר החשוב לנושא הגשמים שמתחילים להזכיר בשמיני עצרת. המשך השיבה בסוכה והזכרת "מוריד הגשם" בשמיני עצרת הם שני דברים סותרים. יצאנו לשבעה ימים מדירת קבע לדירת ארעי מכל הסיבות הטובות שדרשו המדרשים בכל הזמנים (ראו דברינו [הסוכה בין ארעי לקבע](#)). כעת, ביום השמיני, הגיעה השעה לחזור לדירת הקבע ולהתפלל בלב שלם על הגשמים.